

Kadro Hareketi ve Kadrocular

Fatih DEMİRCİ *

Özet: 1929 buhranı sonrasında dünyada devletçiliğin yükselişe geçtiği 1930'lu yıllarda, Yakup Kadri Karaosmanoğlu dışında Marksist bir geçmişe sahip olan bir kısım aydının çıkardığı bir dergi olan Kadro, çoğunlukla yeni kurulan rejimi entelektüel açıdan destekleyici bir çizgi izlemiştir. Bu nedenle Kadro hareketi, devletin başta ekonomi olmak üzere hemen her şeye müdahalesini savunan görüşleri dile getirmiş ve otoriter bir devlet sistemini benimsemiştir. Bunun için Kadrocular, Marksizm'in tarihsel materyalizm yöntemiyle otoriterizmi birleştiren görüşler ileri sürmüşlerdir. Buna rağmen, devletin üst yönetimindeki bazı kişiler Kadro'dan memnun kalmamış ve bunun sonucu olarak dergi, kendi yayın hayatına kendisi son vermiştir. Hem yakın dönem Türk tarihini anlamak hem de ana hatlarıyla Türk entelektüelini tahlil edebilmek için Kadro hareketini incelemek, bu nedenle hayati öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kadro hareketi, Kadrocular, Şevket Süreyya Aydemir, Aydın, 1930'lu yıllar

Kadro Movement and Kadro Members

Abstarct: While statism arousing in 1930s after 1929 crisis, some intellectuals who had Marxist background except Yakup Kadri Karaosmanoğlu, published Kadro journal that followed the line advocating the new regime intellectually. To reach this goal Kadro movement, addressed views that state's intervention into everything chiefly economics and adopted authoritarian state system. Due to these views, Kadro movement, propounded views that mixing Marxism's historical materialism and authoritarianism. Despite thier these views, some perons who has power at high level of state had not been pleased by Kadro movement's existance and finally this journal ended its publication by itself. Both especially to understand the close era of Turkish history and to analyze the Turkish intellectuals, to scrutinize the Kadro movement is crucial.

Keywords: Kadro Movement, Kadro Members, Şevket Süreyya Aydemir, Intellectual, 1930s.

GİRİŞ

1930'lu yılların aydın hareketine ve aydın hareketinden öte, çok önemli ölçüde siyasal yapısına damgasını vuran Kadro Hareketi'ni (Küçük, 1985: 140) incelemek, hem Türk siyasal yaşamını anlamak hem de o dönemin fikri yapısı ve bunun altyapısını irdelemek açısından bir zorunluluk taşımaktadır. Türkiye'nin iktisadi ve siyasi tarihini içeren ve Kadro hareketinden bahsetmeyen hiçbir çalışma yoktur denebilir (Türkeş, 1999:48). Dolayısıyla bu hareketi incelemek, Türkiye'nin iktisadi ve siyasi tarihinin bir fotoğrafını çekmek anlamına gelecektir.

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü.

KADRO'NUN ORTAYA ÇIKTIĞI ORTAM

1932–1934 yılları arasında her sayısı ortalama 50 sayfa civarında olan ve 36 sayı olarak yayınlanan aylık fikir dergisi Kadro'nun ideologu Şevket Süreyya Aydemir, imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yayın müdürü Vedat Nedim Tör'dür. İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Asaf Belge de kurucu yazarlar arasındadır (Türkeş, 1999:47). Dolayısıyla Kadro'yu çıkaran kadro, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin, Burhan Asaf Belge, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Mehmet Şevki Yazman'dır. Derginin başyazarı olan Şevket Süreyya Aydemir ve Vedat Nedim Tör, “1927 Tevkifatı”na kadar Türkiye Komünist Partisi üyesidirler. Hatta 1925–1927 yılları arasında partinin genel sekreteri Şefik Hüsni'nün yurtdışında bulunması nedeniyle Vedat Nedim Tör, bu görevi (genel sekreterlik görevini) yürütmüştür. İsmail Hüsrev Tökin ise, Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da kurulan ve kendisini Marksist olarak tanımlayan Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası (THİF) üyesidir. Tökin, THİF adına delege olarak III. Enternasyonal 'in 4. Kongresine katılmıştır. Aynı kongrede İstanbul'daki Şefik Hüsni grubunun temsilcisi olarak Vedat Nedim Tör de bulunmaktadır. Burhan Asaf Belge ise, İstanbul'da sosyalistler tarafından çıkarılan Aydınlik Dergisi'nde yazmaktadır. Şevki Yazman da yine Marksist bir geçmişe sahiptir. Bu kadro içinde yalnızca Yakup Kadri Karaosmanoğlu, geçmişinde Marksist bir hareket içinde bulunmamıştır (Yanardağ, 1988:14). Yani Kadrocuların büyük bir kısmının Marksist bir geçmişi vardır. Daha sonraki düşüncelerini büyük oranda etkilediği için geçmişlerini biraz daha ayrıntılı incelemekte fayda vardır.

Kadro hareketinin bir ölçüde yaratıcısı ve teorisyeni konumunda olan **Şevket Süreyya Aydemir**, bu hareketin fikir binasının mimarı ve önderi, hareketin dayandığı fikirlerin yaratıcısıdır. Aydemir'in 1897'de dünyaya geldiği Edirne, 1914'te bir sınır kenti durumuna düşmüş, şehrin bu denli hızlı çöküş sürecine girmesi ve Balkanlardaki milliyetçilik hareketleri, Şevket Süreyya'yı diğer aydınlar gibi Turancılık akımına yaklaştırmıştır. Şevket Süreyya, bu yıllarda Turan ideali ile Kafkas Cephesinde savaşmış, savaştan sonra da Azerbaycan'da öğretmenlik yapmıştır. Turan ideali ile Azerbaycan'a gelen Şevket Süreyya, bunun bir hayal olduğu kanısına varmış ve çağa damgasını vuracak yeni bir akım ile tanışmıştır ki, bu akım, o dönemde tüm ezilen uluslar için bir umut ışığı olan Bolşevizm'dir. 1920'den sonra artık o, genç bir Türk Komünistidir.

1921 yılında Nazım Hikmet ve Vala Nurettin'le birlikte Moskova'daki “Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi”nde öğrenimine başlayan Şevket Süreyya, burada Komünizm teorisi ve taktiğini kapsayan toplumsal bilim üzerine öğrenim görmüştür. Bu öğrenim sayesinde sadece ihtilalci değil, aynı zamanda Marksizm-Leninizm üzerine görüşler ortaya koyabilen bir

teorisyen konumuna ulaşmıştır. Daha sonraki yıllarda Kadro Dergisi'nde savunacağı ulusal kurtuluş hareketi ile ilgili olarak Sultan Galiyev'den bu dönemde etkilendiği söylenmektedir (Ertan, 35–36, Yanardağ, 179–181). İsmail Hüsrev Tökin'in kendisiyle yapılan bir röportajda söylediğine göre, Galiyev'le ne Şevket Süreyya ne de İsmail Hüsrev Tökin tanışmamıştır ve bir alakaları olmamıştır, olsa bile dolaylı yoldan olmuştur (Ertan, 296–297). Marksizmin ana fikrini oluşturan proleterya diktatörlüğü fikrine kuşku ile yaklaşan ve burjuvazi diktatörlüğü yerine diğer bir sınıf diktatörlüğünü ikame etmenin iyi bir sonuca ulaştırmayacağını öne süren, buna bağlı olarak Üçüncü Dünya İhtilallerinin babası sayılan Sultan Galiyev'in (Gizzatullin-Şarafutdinov, 1999: 167–168) Şevket Süreyya ve Kadrocular üzerinde en azından dolaylı bir etkisinden söz etmemiz mümkündür.

1922 yılı sonlarında İstanbul'a dönen Şevket Süreyya, bu yeni dönemde her zabıta vak'asını mutlaka bir sınıf kavgası sayan bir otomat duruma düştüğünü kendisi ifade etmektedir (Ertan, 1994: 36). Şevket Süreyya Aydemir ve Kadrocular için dönüm noktası sayılacak olay, 1925 ve 1927'de meydana gelen komünist tevkifatlarıdır. Bu açıdan Türkiye Komünist Partisi'ni (TKP) de incelemekte yarar vardır. Çünkü Kadro hareketini anlayabilmek, aynı zamanda TKP'nin ilk yıllarının bilinmesinden geçmektedir.

TKP, Kurtuluş Savaşı yıllarında yurtiçi ve yurtdışındaki Marksist çevrelerce kurulmuştur (10 Eylül 1920). TKP'yi oluşturan Marksist gruplar için "Aydınlık" ve "Kurtuluş" dergileri önemli yer tutar. Kurtuluş Dergisi çevresi örgütlenerek "*Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi*"ni kurmuştur. Dolayısıyla Kurtuluş dergisi, bu partinin yayın organıdır. 1919'da partiye Şefik Hüsnü de katılmıştır. Ayrıca, Komüntern'in 4. Kongresi'ne katılan üç kişilik temsil heyetinde yer alanlardan biri de Vedat Nedim'dir. 10 Eylül 1920'de Bakü Kızıl Ordu Merkezi'nin salonlarında Türkiye Komünist Partisi Kongresi yapılarak parti kurulmuştur.

1925 yılında Doğu'da Şeyh Sait isyanı çıkmış, isyan genişleyerek Doğu illerini sarmıştır. İsyanı bastırmakta yumuşak davrandığı öne sürülen Fethi Bey'in yerine geçen İsmet Paşa hükümeti, isyanı zor kullanarak bastırılmış ve bu sırada "*Takrir-i Sükûn*" Kanunu'nun verdiği yetkiyi kullanarak bütün muhalefeti bastırma yoluna gitmiştir. TKP, Şeyh Sait isyanına karşı çıktığı halde, bu isyan gerekçe gösterilerek partinin bütün ileri gelenleri tutuklanmış ve Ankara'daki İstiklal Mahkemesi'ne gönderilmiştir. Aralarında Şevket Süreyya'nın da olduğu tutuklananlar, 7 ile 15 yıl arasında hapisle cezalandırılmışlardır (Yanardağ, 1988: 103). Şevket Süreyya ise, İstiklal Mahkemesi'nde yapılan yargılama sonunda 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bir buçuk yıl sonra, Cumhuriyet Bayramı nedeniyle çıkarılan aftan yararlanmış ve tekrar özgürlüğüne kavuşmuştur. Ancak Afyon

cezaevinde geçirdiği günler eski düşüncelerinden sıyrılmasına etkili olmuş ve artık kendi deyimiyle “otomat” ölmüştür (Ertan, 1994: 36). Aydemir, Afyon cezaevindeki fikri değişimi ile ilgili şunları söyler:

“Araştırmalarım ve düşüncelerim beni cezaevi duvarları arasında daha iyi değerlendirebildiğim çeşitli şartların ve gerçeklerin aydınlığı altında komünist bir nizamdan ve bu nizamı getirecek ve elbette ki bizim imkânlarımızla başarılamayacak komünist usullerden Devletçi bir iktisat nizamına götürmüştü, bir ihtilal bağlılığından ayırmıştı. Ama o kadar kolay olmadı. Nice tereddütler nice iç burkuntuları yaşadım. Evet, Türkiye’de başka bir devlet kurulmalıydı. Belki gene **halka rağmen ama halk için bir devlet**. Belki güdümlü bir demokrasi. Artık devlet imam ve millet ve cemaat olmalıydı. Bu imamın da cemaate vereceği herhalde bir şeyler vardır.” Dikkat edilirse Aydemir, “komünist usullerden devletçi bir iktisat görüşüne” gittiğini belirtmektedir. Ayrıca bu cümlelerden, Kadrocu düşüncelerin, komünist bir nizamı getirmenin zorluğundan ve Türkiye gerçeklerinin buna müsait olmadığından kaynaklandığı hususu kuvvet kazanmaktadır. Ancak yine de Kadro Hareketi’ni sadece bu sebeplere bağlamak yanlış olur.

Şevket Süreyya Aydemir’in Afyon cezaevinde üzerinde durduğu iki önemli konu vardır. *Birincisi*, milli bir fikir gerekliliğidir. *İkincisi ise*, bu millî fikre dayanarak gelişen, büyüyen Türkiye’nin bütün az gelişmiş ve sömürge durumundaki ülkelere örnek olması meselesidir (Bostancı, 1990: 5–6). 1927 yılında yeni bir komünist tevkifatı daha gerçekleşmiş, Şevket Süreyya bu tevkifat (tutuklama) sırasında bir kere daha tutuklanmış ve yargılanmıştır. Ancak dört ay süren mahkeme sonunda beraat etmiştir.

1925–1927 komünist tevkifatı, gerek Şevket Süreyya gerekse Vedat Nedim açısından bir dönüm noktasıdır. Bu gelişmelerden sonra bu iki şahıs, Komünist Parti içinde Komüntern’in direktiflerine daha fazla direnmeye başlamışlar ve ayrıca milliyetçilik ideolojisinin etkisinde oldukları için bu ideolojiyi partiye egemen kılmak istemişlerdir. Sonuçta, parti içindeki mücadeleyi kaybetmişler ve partiden ihraç edilmişlerdir (Ertan, 1994: 37). 1925–1927 tevkifatları, gerçekten geleceğin Kadrosu’nu oluşturacak TKP üyeleri için de çok önemli bir olaydır. 1927’deki duruşmalarda hakkında idam istenen Şevket Süreyya’nın suçlamaları reddedip başka bir şey söylememesine karşılık, aynı mahkemede TKP genel sekreterliğini vekâleten sürdüren Vedat Nedim ise aynı tavrı göstermemiş, onun, eski arkadaşlarını yaptığı ihbar ve itiraflarla yakalatarak bütün parti belgelerini polise teslim ettiği kanaati egemen olmuştur. Sanık sayısının 40 (bazı rivayetlere göre 80) olduğu bu dava, önemli ölçüde bu itiraflar üzerine kurulmuştur. Vedat Nedim, eski arkadaşlarıyla bağını düşünce farklılığı sonucu Şevket Süreyya gibi doğal biçimde değil, örgütünü ve kader birliği ettiği insanları yıkarak koparma yolunu seçmiştir. Bu olaya siyasal görüşlerin ötesinde ahlaki bir sorun olarak bakan çeşitli çevreler ve Türk solu, Vedat Nedim Tör’ü hiçbir

zaman affetmemiştir (Yanardağ, 1988: 106). Sadece Vedat Nedim değil, bütün Kadrocular, eski düşünce ve eylem arkadaşları tarafından, kendilerinin yaptıkları bütün açıklamalara rağmen bağışlanmadı ve günümüzde de bu tavır, sosyalist çevrelerde hâlâ geçerlidir (Alemdar, 1978: 23). 1928 yılında Komünist Partisi ile ilgisini kesen Şevket Süreyya, artık yeni bir ideal ve hedef için Ankara'ya 1925'teki tutuklamadan farklı bir şekilde, Kemalist rejimin hizmetine girmek üzere gelmiştir. Şevket Süreyya Ankara'dayken, Moskova'dan hocası olan Ahmet Cevat'ın sayesinde Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek ve Teknik Öğretim Genel Müdür Yardımcılığı'na getirilmiş, ardından da Ticaret Lisesi Müdürü olmuştur. Şevket Süreyya'nın böylesi görevlere getirilmiş olması, artık kendisinin Kemalist iktidar tarafından kesin olarak bağışlandığını ve aklandığını göstermesi bakımından önemlidir (Ertan, 1994: 38).

Kadro'nun diğer önemli kişilerinden biri olan **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, diğer kadroculardan farklı bir konuma sahiptir. Yakup Kadri, sol ve Marksizm kökenli olmayan tek Kadrocludur. Manisa'nın tanınmış ailelerinden Karaosmanoğulları'ndan olan Yakup Kadri, 1889'da Kahire'de doğmuş, daha sonra Manisa'ya gelmiştir. Asıl ağırlığını edebiyat çalışmalarına veren Yakup Kadri'deki asıl değişiklik, 1919'da olmuş ve 1921'de Anadolu'ya geçerek İstiklal Savaşı'na katılmış, savaş sonunda da Türk Devrimi'nin hizmetine girmiştir. Bir başka özelliği de, 1923 yılında diğer bir Kadrocu Burhan Asaf'ın kız kardeşi Leman Hanım'la evlenmiş olmasıdır. (Ertan, 1994: 40-41).

Vedat Nedim Tör, İstanbul'da doğmuş, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra Almanya'da iktisat öğrenimi görmüş, kendi ifadelerine göre onun siyasi görüşlerini şekillendiren şey, Berlin'deki yaşantısı ve gözlemleri olmuştur. Daha sonra çeşitli sol çevrelerle irtibat kuran ve dergilerde yazan Vedat Nedim'in Avrupa'da Marksizm'le tanıştığını ve bunun altında yatan nedenin de ulusçuluk olduğunu düşündüğün söyleyebiliriz (Yanardağ, 1988: 81-82). 1927 tevkifatındaki tutumundan dolayı Vedat Nedim "*muhbir*" olarak nitelendirilmiştir. Komünist Partisinden kopmasıyla "*ideolojik mihrabı*" yıkılan Vedat Nedim, diğer Kadrocular gibi iktidara yanaşmış ve Kemalizm'i benimsemiştir (Ertan, 1994: 43).

1902'de doğan **İsmail Hüsrev Tökin**, İstanbul'da orta öğrenimini yaptıktan sonra Tıp öğrenimi için Moskova'ya gitmiş, fakat ihtilal sonrası tesisler bozulduğu için Tıbbiye'ye girememiştir. Orada Şevket Süreyya, Vala Nurettin ve Nazım Hikmet'in tavsiyesiyle iktisat okumuştur. 1924'te Türkiye'ye dönen İsmail Hüsrev, bir müddet ticaret yapmış sonra da resmi görevlerde bulunmuştur. Milli ekonomi modeli yaratmaya çalışan İsmail Hüsrev, değişik gazetelerde ekonomi üzerine yazılar da yazmıştır (Ertan, 1994: 45).

Şam'da doğan **Burhan Asaf Belge**, mutasarrıf Asaf Bey'in oğludur. Almanya'da mimarlık eğitimi görmüş ve bu yıllarda Marksizm'le tanışmıştır. Türkiye'ye dönünce TKP'ye katılmıştır (Yanardağ, 1988: 85–86). Hâkimiyet-i Milliye'de Atatürk Devrimi lehindeki yazmış olduğu yazılara bağlanan üst düzey resmi görevler almıştır.

Bunların dışında daha seyrek olarak yazan **Şevki Yazman**, askeri ve sivil öğrenim görmüş, yüksek mühendis olmuş ve orduda albaylığa kadar yükselmiştir. Ayrıca, Ahmet Hamdi Başar, Falih Rıfki Atay, Behçet Kemal Çağlar, Eflatun Cem Güney, Muhlis Etem Mate ve İbrahim Necmi Dilmen, Abdurrahman Şefik, Münir İriboz, Mümtaz Ziya, Şakir Hazım, Neşet Halil Atay, Hakkı Mahir, Mehmet İlhan, Tahir Hayrettin ve Mansur Tekin de (Türkeş, 1999: 48) Kadro'da yazarlardandır.

KADRO'NUN YAYINLANMASI

Kadro Dergisi'nin yayınlanmasında ve dolayısıyla Kadro Hareketi'nin ortaya çıkmasında Şevket Süreyya'nın "**İnkılâp ve Kadro**" konulu konferansı adeta bir katalizör rolü oynamıştır. Şevket Süreyya Aydemir, 5 Ocak 1931 tarihinde Türk Ocağı salonunda verdiği bu konferansta; Türk Devrimi'nin gelişmesi gerektiğini, devrimin tarafsız bir düzen olmadığını, içinde yaşayanlar taraftar olsa da olmasa da onu uygulamanın zorunluluğuna işaret etmiştir. (Aydemir, 1990: 74–75) Konferansın konusu "*İnkılabın İdeolojisi*"dir ve daha sonra Kadro dergilerinde ileri sürülecek görüşleri içeren bir konuşmadır (Yanardağ, 1988: 121). Konferansta çelişkiler (tezatlar) konusuna da değinilmiş, bu konuda temel çelişkinin sanayileşmiş emperyalist ülkelerle sömürge ve yarı sömürge ülkeler arasında olduğu vurgulanmıştır. Şevket Süreyya'ya göre bu çelişkinin ortadan kaldırılmasında temel görev Türkiye'nindi ve milli kurtuluş hareketleri arayan uluslara bu yönüyle Türkiye örnek olmalıydı (Ertan, 1994: 59).

Liberal kalkınma yolunun terk edildiği ve bu yolu savunan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatıldığı, yönetici kadrolar tarafından liberalizme karşı henüz sistemli bir hale getirilmemiş "*devletçilik*" ve "*halkçılık*" anlayışının geliştirilmeye çalışıldığı bu dönemde Kadro, bu boşluğu doldurmaya çalışmıştır. O günkü şartlar içinde, bütün geri kalmış ülkelerde gelişen siyasal düşünce akımlarının yaptığı gibi, iki sorunun cevabını aramıştır: *Birincisi*, geri kalmışlık zincirinin kırılarak gelişmenin nasıl sağlanacağı, *ikincisi ise*, bu gelişmenin ulusal özelliklerle nasıl uyum içinde gerçekleştirileceğidir. (Yanardağ, 1988: 119–121) Şevket Süreyya "Kadro" dergisini çıkarmadaki amacı, "Tek Adam" isimli yapıtında şöyle açıklamaktadır : "*Öyle görünüyor ki biz Türkiye'de bir inkılap gerçeği ile karşı karşıyayız ama, bir inkılap nazariyesi ve felsefesi ile karşı karşıya*

değiliz. Madem ki bir inkılâp vardır, o halde bu inkılâbın bir izahı olmalıdır... Nitekim bir aydın kadro, hem de Mustafa Kemal'in hayatında ve onun gözleri önünde, gene de Türk inkılâbının ideolojisini kendi açısından derlemek, aydınlatmak ve terkip etmek çabasına girmiştir. Bu hareket, Kadro hareketidir” (Çavdar, 1999: 308).

Bu ve benzeri çerçevede fikirler ileri süren Şevket Süreyya'nın konferansı, oldukça büyük bir sansasyon yaratmış, konferansın metni 21 adet basılmış ve önemli yerlere dağıtılmıştır. Dolayısıyla bir fikir akımı için gerekli olan kişiler, uygun ortam ve bu akımın dayanacağı temel fikirler çok net bir biçimde ortaya çıkmıştır. Tek eksik, bunu kitlelere yayacak bir yayın organıdır. Oysa o dönemde bir dergi çıkarmak için en azından üç şey gerekmektedir. Adına kayıt yaptırılacak bir dergi sorumlusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün olurunun alınması ve bir miktar sermaye (Türkeş,1999: 92). Bu eksik(ler) de Şevket Süreyya'nın Yakup Kadri ve Burhan Belge ile konuşması ve Yakup Kadri'nin Atatürk ve İnönü'den izin almasıyla tamamlanmış oldu (Ertan, 1994: 59–60). Kadro Hareketi “inkılâbın ideolojisi”ni oluşturmaya girişirken, onun karşısına CHP Genel Sekreteri Recep Peker çıkmıştır. Kendisi de bir CHP milletvekili olan derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, dergi çıkarmak için önce Recep Bey'den izin almak ister. Gerekeşi de “*mebuslara ve halka Halk Partisi'nin ilkelerini anlatmak*”tır. “*Ne işe yarayacak bu dergi sanki*” diyen Recep Bey'e karşı Y. Kadri “*Kadro demek, bir partinin fikir Kadrosu, öncü Kadrosudur*” yanıtını verirse de, Recep Bey, “*Bu vazife bizindir, ben sana verememem*” der. Bunun üzerine konuyu Mustafa Kemal Atatürk'e açan Y. Kadri, “**Bir dergi çıkarmak istiyorum, Milli Mücadelenin ruhunu izah edebilmek için**” diyerek dergiyi çıkarma izni alır (Uyar, 1997:182). Önceden izin almak yasal bir zorunluluk değildi elbette ama yayının devamı için yararlı ve gerekliydi (Alemdar, 1978:25). Bu aşamada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun anahtar bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Karaosmanoğlu'nun diğer Kadro yazarlarından konum ve geçmiş itibarıyla oldukça farklı olduğu açıktır. Aristokrat Karaosmanoğulları ailesinden gelen Yakup Kadri, o dönemde milletvekiliydi ve derginin diğer öncü yazarları devlet memuru oldukları için imtiyaz sahibi olamıyorlardı. Karaosmanoğlu, bu konuda kendisine yapılan teklifi kabul etti ve imtiyaz sahibi oldu. Kendisi ulusçu olan Karaosmanoğlu, Aydemir'in Türk Ocakları'nda sunduğu konuşmayı ve daha sonra hazırladığı *İnkılâp ve Kadro* başlıklı raporu bu doğrultuda yorumlamış, rejimi durağanlıktan kurtaracak bir hareketliliğe ihtiyaç olduğuna inandığı için, bu teklifi kabul etmiştir. Karaosmanoğlu'nun katılımı, aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün olurunun alma konusunu da garantiye bağlamıştır (Türkeş, 1999: 92–93).

İsmail Hüsrev Tökin kendisiyle yapılan bir röportajda Kadrocularla nasıl tanıştığını ve Kadro'nun nasıl ortaya çıktığını şöyle açıklıyor:

“Ben aynı zamanda Ankara Ticaret Okulu’nda hoca idim. Şevket müdüdü ve ben de işletme ekonomisi dersi okutuyordum... Mütemediyen Türk Ocağı’ndaki toplantılara gidiyorduk. O esnada Yakup Kadri, Burhan Asaf, Şevket ve ben tanıştık, oturup konuşuyoruz. Şevket Süreyya Türk Ocağı’nda konferanslar vermeye başladı ve zaten biz de o tarihlerde Kadro’yu çıkarmaya başladık. Kadro’yu çıkarmaya karar verdik. Kadro fikriyatı, Kadro’nun temel fikri Şevket’indi... Parayı Yakup Kadri verdi.” (Ertan, 1994: 293). Alınan izin ve parasal destekle Kadro Dergisi, 1932 Ocak ayında ilk sayısını yayınladı. Her sayısının eşit sayıda basılıp basılmadığını bilmemekle beraber Vedat Nedim Tör’ün bildirdiğine göre, ayda 3.000 adet basılmıştır (Alemdar, 1978: 23). Kadro’nun yayınlanmaya başladığı dönemde, hükümetin basın üzerinde etkin kontrolü de sözkonusudur. Bu kontrol, önce 1925–1929 yılları arasında Tahrir-i Sükûn Yasası’yla başlamış, bu yasanın yürürlükten kalkmasıyla doğan boşluk da, 1931 yılında çıkan Matbuat Kanunu’yla doldurulmuştur. Cumhuriyet döneminin bu ilk basın yasası, gazete ve dergi yayınlama konusunda idareye önemli denetim olanakları vermişti. Gazete ve dergi yayını, 1909 Matbuat Kanunu’nda olduğu gibi beyanname esasına bağlandı (Madde 9). “**Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı**” Bakanlar Kurulu’na gazete ve dergileri geçici kapatma yetkisi tanındı. (Madde 50)

Bütün bu şartlar altında ve bu ortamda Kadro Dergisi yayımlandı. Dergi, Ocak 1932 ile Aralık-Ocak 1934–1935 yılları arasında yayınlanmıştır. 35. ve 36. sayılar birlikte basılmıştır. (Türkeş, 1999: 47) Kadro dergisinin bu yayın süresince fonksiyonunun ne olduğu da tartışılmıştır. Tekeli ve İlkin’e göre Kadrocular, tek parti rejimine teorik çerçeve oluşturmayı hedefleyen bir grup aydını temsil etmişler ve bunu yaparken Kadro yazarları, iktidardaki CHP ile nadiren de olsa, kimi konularda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bu mücadele süresinde Kadro başarılı olamamış ve rejim tarafından, Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında oluşan liberallerin bertaraf edilmesi sürecinde kullanılmıştır. Bu fırkanın ideolojisine karşı bir ideoloji geliştirmek ihtiyacı duyan Cumhuriyet yöneticileri için bu noktada Kadrocular önemli bir işlev görmektedirler. CHP’nin elitleriyle Kadrocuların bir “**organizasyonel elit**” olarak yarışmaları bu işlev açısındandır. Yine başka bir yoruma göre Kadro Hareketi, radikal bir küçük burjuva hareketi olarak tanımlanmakta ve önerilerinin CHP bürokratlarınınkinden daha radikal olduğunu vurgulamaktadır. Küçük burjuva tanımlaması, Kadrocuların geldikleri orta sınıf açısından anlamlı olmakla birlikte, savundukları görüş açısından yetersizdir. Hâlbuki bu, Kadrocuların öncelikli ve temel sorunsalı değildir (Türkeş, 1999: 63).

Kadrocular, geçmişlerinde Marksizimle içli dışlı olmalarına rağmen, bu teorinin temel yasalarına zıt olan düşünceleri savunarak bir devrim ideolojisi yapmaya çalışmışlardır. Marksist düşünceden uzaklaşma sonucu ortaya

çıkan ideolojik boşluğu yepyeni bir dünya görüşü ile doldurmayı hedefleyen Kadrocular, Kemalizm'in bir taklit hareket olmadığını "*nev'i sahsına münhasır*" özgün bir ideoloji olarak işlenmesi gereken büyük bir tarihsel ve bilimsel olay olduğunu belgelemek için bir araya gelmişlerdir (Ertan, 1994: 87). Şevket Süreyya'ya göre Kadrocuların amacı şuydu: 1- Bir milli kurtuluş hareketi olarak Türk inkılâbının sosyal ve ekonomik karakterinin ve istikametlerinin izahı, 2- Ortadoğu'da milli kurtuluş hareketlerimizin izahı (Uyar, 1997: 184). Şevket Süreyya "*İnkılâp ve Kadro*" (Kadro yazılarının toplandığı kitap) kitabında, Kadro'nun çıkış amacını açıklayarak bu konuda fikir veriyor.

"Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp durmadı... İhtilal bir inkılâbın gayesi değil vasıtasıdır. İnkılâbımız bir ihtilal safhasında dursaydı, kısır kalırdı. Halbuki o genişliyor, derinleşiyor. O henüz son sözünü söylemiş, son eserlerini vermiş değildir... İnkılâbın idare ve menfaati, inkılâbı duyan ve yürüten azınlık, fakat şuurlu bir Avangard'ın, azınlık fakat ileri ve disiplinli bir öncü "Kadro"nun iradesinde temsil olunur. Bu Kadro; inkılâbın realitesinden, gerçeklerinden çıkarılan ve onun akışına uygun bir düzende izah edildikçe, aydınlatıldıkça şekillenmiş prensipleri kendine şuur edinir... İnkılâbımız, kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuur olabilecek bütün fikir unsurlarına maliktir. Ancak bu nazariye ve fikir unsurları, inkılâba ideoloji olabilecek bir fikir sistemi içinde derlenmiş, düzenlenmiş değildir" (Aydemir, 1990: 73–74). Dolayısıyla Kadro Hareketi'nin görevi inkılâbın zatında mündemiç olan ileri fikir ve nazariyeleri derleyip, toparlamak ve bir "*ideoloji*" haline getirmektir. Bu aşamada ideoloji kavramına göz atmakta fayda var.

İdeoloji kavramı ilk olarak, Destutt de Tracy tarafından, Fransız İhtilali'nden sonraki süreçte (1796) kullanılır (Meriç, 1996: 261). Çok değişik anlamları içinde barındırmakla birlikte ideoloji, "*belli bir zamanda, belli bir cemiyette veya cemiyetlerde hâkim olan insan, hayat ve dünya hakkındaki görüş, duyuş ve inanışların sistemli bir bütünü*" (Çalık, 1993: 139) olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımda ise ideoloji, "*daha netleşmiş, insanları ve toplumu harekete geçirebilecek duruma gelmiş, bir takım araçları ve temelleri olan bazı eylemleri de içinde barındıran daha aktif, sistemli ve düzenli fikirler ve düşüncelerdir. Bu açıdan doktrinden farklılık gösterir. Doktrin ise, olaylar hakkında bilimsel ve somut araştırmalara dayanmadan, daha çok değer yargularına dayanılarak hazırlanmış sistemli fikirlerdir.*" (Öztekin, 2000: 243–244) Bu açıdan Kemalizmin bir doktrin mi yoksa bir ideoloji mi olduğu tartışması yapılagelmiştir. Ancak Kadroculara göre bu bir ideolojidir ve henüz bu ideoloji formüleştirilmemiştir. Bunu yapacak olan da Kadroculardır.

KADROÇULAR VE DEVLETÇİLİK

Toplam 36 sayı çıkan Kadro dergisinde yaklaşık 360 dolayında makale vardır.¹ Bu makalelerin 150 kadarı ekonomik ağırlıktadır. Bu makaleler incelendiğinde, Kadrocuların ekonomik görüşlerini “*ekonomide devletçilik*” anlayışı çerçevesinde işledikleri görülür. 1923–1930 yılları arasında izlenen özel sektör ağırlıklı ekonomi politikası, özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin de etkisiyle 1930’lu yıllardan sonra, beklenenleri vermediği için terkedilmiştir. (Keskinkılıç, 1998: 35) 1929 Dünya Ekonomik bunalımı, bu açıdan sadece ekonomik değil, o dönemin siyasi eğilimlerini de kökten etkileyen ve değiştiren bir etki yapmıştır.

1929 Ekonomik Krizi, ABD’de ortaya çıkmış ve dünyaya yayılmıştı. Bu kriz, bütün dünyadaki tahıl fiyatlarına paralel olarak Türkiye’deki tahıl fiyatlarını da korkunç bir şekilde düşürünce, Türk köylüsü perişan olmuştur. Köylü, kilosu değil, okkası 2 kuruşa kadar düşen buğday satımından avucuna bir şey geçmediği için borçlanarak hapse bile girmiş, öküzü hacedilmiştir (Oran, 1981: 548). Bu kriz ve depresyonda gıda maddeleri toptan fiyatlarının düşüş oranı 1933’te % 61’i bulmuştur. Oysa 1927’de yapılan ilk nüfus sayımında nüfusun % 81,6’sı tarım kesimindedir (Yılmaz, 1999: 59–68). Buna bağlı olarak nüfusun büyük bir kısmı zor duruma düşmüş, bu da beraberinde kapitalizme karşı sert eleştiriler ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde Kadrocular, sanayiye, “kapitalist”, “komünist”, “devletçi” diye üçe ayırmıştı. Kadrocular, kapitalist sanayileşmenin millet içinde sınıf ayrılıklarını ve sınıf kavgalarını ortaya çıkaracağını belirtmekteydiler. Komünist sanayileşmeyi de, kapitalist sanayileşme gibi millet birliğini ve bütünlüğünü parçalayan bir siyaset olarak algılamışlardır. Kadrocular, yeni Türk Devleti’nin kendine özgü bir milliyetçilik anlayışından kaynaklanan devletçi bir sanayileşmeyi istemişlerdir. Onların milliyetçilik anlayışları “*bir ırka dayanmayan*” milliyetçilikti. Bu milliyetçilik, aynı zamanda sınıf milliyetçiliği de değildir (Keskinkılıç, 1998: 35).

¹ Kadro dergilerinin tıpkıbasımı Cem Alpar tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Kadro, cilt 1.2.3, (Ankara, 1978, 1979, 1980)Tıpkıbasımlara eklenen dizinlerde kimi isim hataları yapılmıştır. Düzeltilmiş dizinler için bkz. Temuçin Faik Ertan, Kadrocular ve Kadro Hareketi, Doktora Tezi, (Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1992), ss.324–336.

Kadrocular, devletçilik prensibinin savunmasına inkılâp ile eşdeğer bir mana verirler. İnkılâba inanmak demek, aynı zamanda devlete, onun idare etme ve yapma kudretine de inanmak demektir. Ekonomik sahanın dışında inkılâp prensiplerine karşı gösterilen değişik bir tavır, derhal devletçe cezalandırılırken, ekonomik sahada devletçilik dışı fikirlerin ve tavırların niçin cezalandırılmadığını sormakta ve bu tür hareketlerin de cezalandırılmasını istemektedirler (Bostancı, 1994: 64).

Kadrocu felsefeye göre, Türk ulusal kurtuluş hareketinde devletçilik, bu hareketin doğrudan doğruya somut yapısından ve tarihsel yasallıklarından gelen bir şeydir. Devletçilik sadece ekonomik yaşama ve şu veya bu biçimde bir devlet müdahalesi değildir, yani yalnızca ekonomik bir kavram değildir. O bir ulusal toplumsal düzendir ki, bu düzende, ulusal yaşamın bütün alanları ve ulusal yapının iskeleti, ulusun genel ve yüksek çıkarlarını bireysel çıkarların ve eğilimlerin üstünde tutan örgütlü bir ulusal uyum içinde düzenlenir. (Kepkeç,1983: 51)

Devletçiliği salt bir iktisadi kalkınma stratejisinden farklı olarak bir toplumsal-iktisadi ve siyasal örgütlenme sistemi olarak kavrayan Kadrocuların devletçilik görüşlerinin ana çizgileri şöyle sıralanabilir:

- 1- Kadrocuların devletçilikle ifade etmeyi amaçladıkları toplumsal sistem, Batı'nın, "muasır medeniyet"i temsil edici bir model olarak alınmasının karşısındadır. Kadrocularda devletçilik, bu bakımdan marksizimden esinlenmiş "anti-emperyalizm" fikrinin uzantısı niteliğinde olan ve liberalizmin aleyhtarlığı şeklinde dile getirilen Batı aleyhtarlığı niteliğindedir.
- 2- Kadrocular, devletçiliği halkçılık ilkesinde içerilen sınıfsız, imtiyazsız, dayanışmacı bir toplumun yaratılması amacıyla savunmaktadırlar. Devletçilikteki planlama ve buna bağlı işbölümü esasları, Türk toplumunun sınıfsızlığında temellendirilerek kalkınma sağlanacaktır.
- 3- İnkılâbın bitmediğine inanan Kadrocular, Kemalist halkçılık ilkesinin dayanışmacılık fikrini sürekli ve kalıcı bir tek-parti rejimini meşrulaştırmak için kullanmak istemektedirler.
- 4- Kadro'nun devletçilik anlayışı, "*ferdiyetçiliğin sadece iktisadi alanda değil, tüm toplum hayatında yadsınmasını*" ifade etmektedir. Anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir Kurtuluş Savaşı'nı yaşayan ve ulusal sanayini kurma çabası içinde bulunan Cumhuriyet Türkiye'sinde devletçilik, "*milli vahdet içinde fertlerin ictimai ve iktisadi hareketlerinin milli menfaatler namına bir takım normlar, kaideler ve ölçülere bağlandığı*" bir sistem olacaktır.

Devletçilik bu şekilde, otoriterliği ağır basan, tek-partili bir siyasal örgütlenme çerçevesinde sosyalizan bir kalkınma yolu olarak düşünülmüştür (Köker, 2000: 194–195). Gerçekten de Kadro'nun genel felsefesi, Marksizm'in, milliyetçilik ve korporatizmin sathi derlenmiş bir karması idi. Kadroculara göre Türk Devrimi, kapitalizme ve emperyalizme karşı bir mücadele idi ve ekonomik kurtuluş için dünya çapında yürütülen mücadelenin bir parçası idi. Halkın ileri kısmını temsil eden bir grubun, yani aydın bir kadronun topluma önderlik edeceğine inanıyorlardı; bunlar, toplum meselelerini anlayan ve onların hal çarelerini bilen kimselerdi. Bu kadro, günün meselelerini anlamayan ama yumuşak başlı ve önderlerin ardından gitmeye hazır olan halk kitlelerine kılavuzluk etmekle görevliydi. Kadrocular, Türkiye'de sınıf mücadelesi ve birikmiş sermaye bulunmadığını kabul ediyorlardı. Bunun için de devletin sınıf mücadelesinden kaçınarak sermaye biriktirebileceğini ileri sürüyorlardı. Kadrocuların fikrinde yeni bir ekonomik devlet tipi meydana gelmişti. Bu devlet tipi, ileri sosyal sınıfların bütün toplum hesabına ekonomik değerleri biriktirmesini sağlayacak ve bütün ekonomik faaliyetleri sistematik bir şekilde planlayacak ve yürütecekti. (Ağaoğlu, 1933: 13–15) Kadrocuların teorisi, aslında Türkiye'nin devletçiliğini izah maksadıyla ve bazı Marksist fikirleri totaliter devlet kavramı ile birleştirerek meydana getirilmiş sun'i bir teori idi. Halide Edip Adıvar, Kadro'nun bazı değişiklikleriyle, Ziya Gökalp'in "*fert yok toplum var, hak yok ödev var*" görüşünü benimsediğini ileri sürmektedir (Karpat, 1996: 76–77). Kadro dergisi, Türkiye açısından hedeflediği toplumun, bir elit kadro tarafından oluşturulacağı kanaatindedir. "**Halka rağmen halk için**" mantığı da bir anlamda bu oluşumun anahtarını vermektedir. Bir aydın kadronun toplumu düze çıkaracağı, **temel düşüncesidir** (Kayalı, 2000: 17).

KADROKULAR VE TARİHSEL MATERYALİZM YÖNTEMİ

Kadrocular, tarihi açıklamada tek bilimsel yöntemin "*tarihsel materyalizm*" olduğunu kabul etmelerine rağmen, Marksizmin, ulusal kurtuluş savaşını açıklamada yetersiz olduğunu ileri sürmektedirler. Kadrocular, Marksizmin ekonomik ve siyasal tezlerini, onun felsefi temelinden kopararak ele almakta ve bu yolla hem Marksizmi reddetmekte hem de tarihi materyalizmi savunma imkânı bulmaktadırlar. Tarihsel gelişmeyi ve toplumsal oluşumları açıklamada **tek bilimsel yöntem olarak tarihi materyalizmi** kabul etmektedirler. Felsefi açıdan çeşitli tartışmalar yapan Kadrocular, maddeci felsefeyi kabul ettiklerini belirtmişlerdir (Önce söz değil madde vardı). Marksizmi Avrupa'ya özgü bir ideoloji olarak gören Kadrocular için, tarihsel materyalist yöntem, sanayi devrimini yapmış ve sınıf mücadelelerinin olduğu Batı Avrupa'ya uygulandığı zaman Marksizme varılacak, aynı yöntem ulusal kurtuluş hareketlerinin geliştiği ülkelere uygulandığı zaman ise, kendilerinin teorisini kurduğu "Ulusal

Kurtuluşçuluk” ve “Devletçilik” anlayışına (Kemalizme) varılacaktır. Çünkü onlara göre, Marksizm, bütün dünya için geçerli olabilecek bir ideoloji değildir, tarihi materyalizmin yöntemini ise Marksizmin tekelinden kurtarmak gerekir (Yanardağ, 1988: 126–127). Ekonomik-politik anlayışlarında tarihsel materyalizmi tek bilimsel yöntem olarak kabul eden Kadrocular, ihtilal yöntemine ılımlı bakmayarak bu kavramdan uzaklaşmışlardır. Tarihsel materyalizmi yöntem olarak seçmeleri nedeniyle Marksitlikle suçlanmışlarsa da, tarihsel materyalizmi sadece bir yöntem olarak aldıklarını, bunu siyasal sistem veya dünya görüşü olarak savunmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Çünkü Kadrocu düşüncenin *birinci temel dayanağı*, sınıfların ve sınıf mücadelelerinin reddi ve *ikinci dayanağı ise*, Türkiye gibi ülkeleri anlamada Marksizmin yetersizliği idi. (Ertan, 1994: 91) Kadro Hareketi, tarihsel materyalizme sahip çıkarken, kıvrak ve ince bir üslupla yeni ve orijinal bir ideolojik çizgi geliştirme çabasına girişmektedir. Kadroculara göre, Kemalist devrimin, kendisinden önce ortaya konmuş bir öğretisi, dayandığı bir düşünce akımı yoktur. Fakat onun ortaya çıkmasına neden olan tarihsel koşullar ve bu koşulların Türk toplumunda ve onun devrimi gerçekleştiren önderinde yarattığı bilinç vardır. Söz konusu Kemalist ideoloji işte bu bilinçtir ki, en yalın anlatımı ile amacı uluslararası sömürgeciliğin ortadan kaldırılması ve ülke içinde sınıf farklılığı yaratmayan gelişmedir. Türk ulusal kurtuluş hareketinin ortaya çıkmasına neden olan tarihsel koşulların en önemli ögesi emperyalizm ve dolayısıyla sömürgeciliktir. (Kepkep, 1983: 45)

Tarihsel maddecilikle birlikte “*tezatlar mantığı*”nı (diyalektik) da savunduklarını söyleyen Kadrocular, bu yöntemle tam bir uyum sağlayamamışlardır. Marksizmin temeli olan diyalektik yöntem ve tarihi materyalizm, zorunlu olarak sınıf çelişkilerini ve sınıf kavgalarını ortaya koyar. Kadrocular tarihi maddeciliği ve “tezatlar mantığını” benimseyenler, hem de Türkiye için sınıfların varlığını reddediyorlardı. Bu yöntemi kullanıp bu sonuca nasıl vardıklarını net bir cevabını hiçbir zaman vermemişlerdir. Bu durumda yaptıkları şey, eşyanın içsel yapısını çözmek için değil, dışsal yapısını çözmek için tarihsel materyalizmi kullanmak (bir anlamda çarpıtmışlar) ve reddettikleri iç çelişkilerin yerine uluslar arası çelişkileri koymak olmuştur. Böylece “sınıf” çelişkileri, “ulus” çelişkilerine dönüşmüştür. Kadrocular üzerine bir inceleme yapan Mercan Yanardağ’a göre, böylece hem diyalektik materyalizmin ünlü “çelişme” yasasını inkâr etmemiş oluyorlar, hem de bu felsefeyi ve yöntemi Marksizmin “tekelinden” kurtarmaya çalışıyorlardı. Oysa diyalektik çelişme yasasına göre, her fenomenin (görüngünün) gelişimini ve değişimini sağlayan asıl çelişki, şeylerin iç çelişkisi ve dinamiğidir. Yanardağ’a göre, gerçekten ustaca yapılan bu mantık oyunu, ancak Marksizmi iyi bilen insanların harcıdır. (Yanardağ, 1988: 128–130) Bütün bunlardan dolayı, Kadroculara sol nitelikli eleştiriler yönelmiş, tarihsel ve diyalektik materyalizmi yanlış

aldıkları, sınıf çelişkilerini doğru kavramadıkları, kapitalizm ve sosyalizmden başka bir ekonomik seçenek olduğunu düşünmedikleri ve bir aydın kadroya gerçekleştirebileceğinden ötesinde bir güç izafe ettikleri şeklindeki eleştiriler, gerçekçi görünmektedir. Bu açıdan Kadroculuğun, Kemalizm’le, Üçüncü Dünyacılık’la ve Narodnizm’le sıkı bir bağlantısı olduğu aşikârdır. (Kayalı, 2000: 19)

Kadrocuların bu yöntem anlayışları, demokrasiye karşı olumsuz tutum takınmalarına da yol açmıştır. Batı tarzı temsili, liberal demokrasiyi kastettikleri klasik demokrasi, ana ilkeleri ve müesseseleri ile Batı’da artık verebileceğini vermiş ve Batı ülkeleri dışındaki ülkelere ise artık bir şey vadetmemektedir. (Aydemir, 1990: 145) Burhan Asaf Belge’ye göre de demokrasi, “*kapitalizmin siyasi ve idari kılıfından ibarettir.*” (Uyar, 1997: 189) Bu yönetim biçimini eleştiren Kadrocular, ulusal kurtuluş hareketlerinin yaratacağı devlet tipinin tümüyle farklı olacağına işaret eder : “*Şu halde milli kurtuluş hareketlerinin devlet anlayışında, ne Fransız ihtilalinden önceki düşünürlerin ideal bir fikir terkibi olan demokratik devlet anlayışından, ne harpten önceki devrin emperyalist entrikalarını maskeleyen liberal devlet nizamından ne de emperyalist maskeli bir devamı olan bir totaliter devlet teşebbüslerinden alacağı bir örnek yoktur... İnkılâbımızın devlet anlayışının esası, yeni toplumumuza, bir takım çelişmeleri, nizamların artık tefessüh etmiş müesseselerini nakletmek değildir... Bu oluşun nizamı elbette ki başboş bir gelişme değil, planlı bir devlet düzeni, bir devletçiliktir*” (Aydemir, 1990: 175–176). Burada ifade edilen devlet düzeni, açıkça söylenirse de “otoriter” bir devlet düzenidir.

Aslında 1930’lar Türkiye’inde devletçilik bir zorunluluk olarak addedilmiş, CHP programına girmiş ve tek parti özelliğinden dolayı herkes için kabul edilmesi gereken temel bir ilke haline gelmiştir. Nitekim, o dönemdeki siyasal görüşlerin hepsi devletçi olduklarını söylemiş, sadece niteliğini değiştirmiştir. Liberal devletçi, ılımlı devletçi, müfrit devletçi ya da sadece devletçi... vs. Kadrocular devletçiliği bu açıdan bir araç olarak değil, vazgeçilmez bir amaç olarak görmüşlerdir. Devletçilik kavramı ekonomi ile sınırlı değildir. Bundan dolayı Kadrocular, faşizmle de suçlanmışlardır. Oysa Kadrocular, faşizmi reddetmektedirler. Daha doğrusu, neredeyse adı konmuş bütün siyasal ideolojileri kavramsal düzeyde reddetme eğilimindedirler. Kadrocular ne faşizmi, ne Marksizmi, ne demokrasiyi, ne liberalizmi... vs. kabul ederler. Kuvvetle muhtemelen bunun temel nedeni, “özgün” olduklarını ispatlama gayreti içinde olmalarıdır. Ancak kadrocuların pek çok görüşü pek çok kavramla tam örtüşmese bile, pek çok kavrama da kısmen denk gelmektedir. Kadrocular faşizmin emperyalist özelliklerini ve ırkçılık boyutunu reddetmekle birlikte, faşizmle ortak paylaştığı özelliklerin mevcudiyetini yadsımak da mümkün değildir. Faşizm gibi Kadro da otoriteryan bir yaklaşımı benimsemiş ve milleti organik anlamda birlik

olmaya davet etmiştir. Kadrocuların ayırım noktası, onların otoriteryanizmi prensipte kabul etmiş olması ve parlamenter demokrasiyi iç karışıklık olarak niteleyerek tek parti yönetimini savunmuş olmasıdır. Aydemir, kendilerini faşizmden ayırtırmak için, faşizmin organik millet yaratma hedefi ile kendilerinininki arasında farklılık olduğunu zira, faşizmin amacının son tahlilde burjuvazinin çıkarlarını korumaya yönelmişken, kendilerinin burjuvaziye karşı bütün halkın çıkarlarını korumak olduğunu ileri sürmüştür. (Türkeş, 1999: 129-130) Anlaşıldığına göre Kadro'nun farkı araçsal farklılık değil amaçsal farklılıktır. Sonuçta bu, halkın iyiliğini amaç edinmiş bir "Kadro"nun her türlü aracı, otoriteyi, organizasyonu bu yolda kullanmasının meşru olduğunu gösterir ki, bu, bir anlamda faşizmdir.

KADRO'YA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Kadro'ya ilk eleştiri CHP Genel Sekreteri Recep Peker'den gelmiştir. Daha dergi çıkarken inkılâbın ideolojisini yapmanın kendi görevleri olduğunu öne süren Recep Peker, dergiye maddi açıdan destek olmadığı gibi, daha ilk sayıdan itibaren dergiye karşı mücadele bayrağı açmıştır. Mustafa Kemal ile İsmet İnönü'nün abone olduğu Kadro'yu Recep Bey, Parti genel sekreteri olarak Halkevlerine ve parti örgütlerine gönderdiği gizli yazılarda tavsiye etmemektedir. Ayrıca Peker, dergiye tepkisini de onu Mustafa Kemal'e şikayet etmek suretiyle gösteriyordu. Hatta Recep Bey, Kadro'nun oluşturmaya çalıştığı inkılabın ideolojisine karşı olarak, **Ülke Dergisi** nde inkılabın ideolojisini oluşturmaya yöneldi (Uyar, 1997: 183). "Parti devleti" anlayışını benimseyen Recep Peker, Kadrocuların yaptıklarını adeta bir ukalalık olarak görmüştür (Yanardağ, 1988: 154). Yayınlandığı ilk zamanlar fazla olumsuz tepki çekmeyen Kadro, kendisini; ihtiyaç duyulan **inkılap matbuatının tek temsilcisi** olarak gören iddialı tavrı, keskin üslubu, geçmişe saldırması, ortaya attığı görüşlerin niteliği ve yayıncıların Marksist geçmişleri nedeniyle tepki çekmiştir. Aslında bir aydın hareketi olarak iktidara hiçbir zaman alternatif olmamasına rağmen, iktidar çevrelerinden, başta da Recep Peker'den tepki çekmiştir (Ertan, 1994: 66-67). Diğer bir eleştiri, iş çevrelerinden gelmiştir. İlk zamanlar Mustafa Kemal, iş çevrelerinin eleştirilerine karşı Kadro'yu korumuştur. Bu dönemde Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyi ve benzer olaylarda Mustafa Kemal, kendine destek veren bu yayın organını desteklemiş, bu sorunlar ortadan kalkınca iş çevrelerinden gelen baskılara karşı ne Mustafa Kemal ne de diğer bürokratlar Kadro'yu korumamışlardır. (Alemdar, 1978: 40) Toplumsal tabanı olmayan bir yayın organı olarak Kadro, iktidar çevrelerinden de tepki çekince, kapanmaya doğru gitmesi mukadder olmuştur.

Diğer bir önemli etken de, İş Bankası çevresinin olumsuz propagandası olmuştur. Özel sektör destekli İş Bankası Grubu, Kadro'nun politik görüşlerinden rahatsız olmuştur. Kadro'nun kapanış gerekçesi olarak başka

bir sebep de, iktidarın Kadro'ya 1932'deki kadar ihtiyaç duymamasıdır. Son bir gerekçe olarak da, Kadro'nun, uyguladığı stratejinin kurbanı olduğu söylenmektedir. (Türkeş, 1999: 205–206)

Bu atmosfer içinde Kadro'ya karşı yapılan eleştirilerin dozu ve sesi yükselince konu, Gazi'nin sofrasında tartışmalara kadar gider. Yakup Kadri bu durumu şöyle anlatır:

“İstanbul'da rastgeldiğim Vasıf Çınar, bana : “geçen akşam sarayda idim. Sofrada senin aleyhine epeyce şiddetli bir yaylum ateşine şahit oldum” demiş ve ilave etmişti “Güya sen çıkardığın Kadro mecmuasında iktisadi siyasetimizi baltalayan ve hatta Parti Umumi Kâtibi'nin iddiasına göre rejimin temellerini sarsan neşriyatta bulunuyormuşsun. Bu böyle giderseymiş, Ticaret Vekili tuttuğu yolda emniyetle ilerleyemezmiş. Öte yandan Cumhuriyet Halk Partisi de hizipleşmek tehlikesine maruz kalmış... Gazi birdenbire öyle patladı ve Dâhiliye Vekili'ne : “Bu işi ne vakit halledeceksin?” diye öyle bir şiddetle çıkıştı ki, senden şikâyet edenlerin bile nutku tutuldu.”

Bu emir üzerine harekete geçen Dâhiliye Vekili, Kadro'nun kapatılması konusunda dostu ve arkadaşı Yakup Kadri'ye konuyu anlatmaya çabalayacakken, Gazi'den gelen ikinci bir emirle Yakup Kadri Tiran Büyükelçiliği'ne atanır ve **“Zoraki Diplomat”**Tiran'a giderken Kadro da kendiliğinden kapanmış olacaktır. (Bostancı, 1990: 151–152) Kadro'nun bu sessiz sedasız “kapatılmasından” sonra Kadrocular, derginin kapanışı konusunda sonraki yıllarda adeta susmayı tercih etmişler ve hiçbir zaman derginin kapanış nedenlerini tam olarak açıklamamışlardır. Sadece zaman zaman farklı yerlerdeki yazı ve konuşmalarıyla ipucu vermeye çalışmışlardır. 1935 Ocak ayında 35–36 sayısını birlikte yayınlamak üzere kapanan Kadro, daha sonra etkisini bir hareket olarak göstermiş, bir yayın olarak bir daha çıkmamıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet döneminin kısa bir zaman diliminde ortaya çıkmış ve kapanmış bir yayın organı olmasının ötesinde anlamlar içeren Kadro Hareketi, olumlu ve olumsuz yanlarıyla kendinden sonraki hemen bütün fikir hareketlerini etkilemiş, dahası Türk Siyasal hayatının önemli bir aşamasını ifade etmiştir.

1930'lu yılların buhranlı dönemi içinde Kadro Hareketi, temelde farklı versiyonları gözlenen Kemalizm'in kendine has bir yorumunu yapmış bir aydın grubunun hareketidir. Rasih Nuri İleri, Kadrocuların Marksist geçmişine atıf yaparak, onları **“barutları tükenince saf değiştirenler”** (İleri, 1988: 8) şeklinde tanımlamaktadır. Kadroculuk bir anlamda da, ulusal

kurtuluşçuluk temeline oturan bir “**üçüncü yol**” arayışının ideolojisidir. Kadrocu hareket, daha sonraki Yön'den farklı olarak, tek partili rejimde Kemalist iktidarı etkilemeye, onlarla bütünleşerek yönlendirmeye çalışmıştır. (Yanardağ, 1988: 14–16) Kadrocuların kişisel tarihi açısından her koşulda olumlu işler gerçekleştirme endişesi, ufuklarını belli ölçüde daraltmışsa da, bu, onların işlevsel olma heveslerini kırmamıştır. Kadrocuların somut kişisel tarihlerini kavramak, aslında **Türkiye’de aydının misyonunu ve özellikle psikolojisini** de anlamlandırmak demektir. Nitekim, Türk aydınının belirgin özelliklerinden biri, “**bürokratik bir rolün gereği olarak düşünmek**”tir. Bunun en bariz göstergesi de, Türk aydınının her dem yaşadığı siyasal pragmatizmdir (Kayalı, 2000: 21).

Kadro Hareketi de benzer bir tavrı sergilemiş ve kendi ayakları üstünde durmak yerine, kendini rejime eklemlendirmeyi tercih etmiştir. Bunun sonucu olarak tek partinin tek otoritesini benimsemiş ve tek ideolojisini üretmeye çalışmıştır. Ancak bu “*eklemlenme*” hiçbir zaman “*bütünleşme*” haline gelmemiş, bundan dolayı fonksiyonel olmadıkları düşünüldüğü zaman, dışlanmaları ciddi bir sorun teşkil etmemiştir.

Kadro Hareketi, aslında siyasal ve düşünsel anlamda bir arayışın ifadesidir. Nitekim derginin ideologu, yürütücüsü ve en önemli kişisi sayılan Şevket Süreyya Aydemir, otobiyografisine “**Suyu Arayan Adam**” adını vermiş, bundan dolayı da onu eleştirenler, bu adlandırmadan yola çıkarak onu eleştirmişlerdir. Örneğin, Mete Tuncay, Kadro’nun ideologuyla ilgili bir yazısında “*Şevket Süreyya Aydemir: Suyun Bulunması Galiba Yolun Yitirilmesi Pahasına Oldu, Demişti.*”² başlığıyla bu arayışı anlatmaya çalışmıştır. Bize göre de, Aydemir’in ifadesinden yola çıkarak bu hareketi, “Suyu Arayan adamın serabı”, Kadrocuları da, felsefi ya da bilimsel bir arayış içinde olan kişilerden çok, bir ideolojiye bilimsel destek bulma çabası içinde olan ideologlar olarak nitelendirmek, çok yanlış bir tespit olmayacaktır.

² Milliyet Sanat Dergisi, S. 178, 2 Nisan 1976, ss. 3–4.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aydemir, Şevket Süreyya (1990). *İnkılâp ve Kadro*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bostancı, Naci (1990). *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çavdar, Tevfik (1999). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Ertan; Temuçin Faik (1994). *Kadroculuk ve Kadro Hareketi (Görüşler, Yorumlar, Değerlendirmeler)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karpat, Kemal H.(1996). *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal Ekonomik Kültürel Temeller*, İstanbul, Afa Yayınları.
- Kayalı, Kurtuluş (1999). *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Köker, Levent (2000). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç, Cemil (1996). *Umrandan Uygarlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztekin, Ali (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Türkeş, Mustafa (1999). *Kadro Hareketi, Ulusçu Sol Bir Akım*, Ankara: İmge Kitabevi.

Yanardağ, Mercan (1998). *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın Yayınları.

Makaleler

Alemdar, Korkmaz (1978), “Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler”, *Kadro Tıpkı Basım*, Cilt: 1, Yayına Hazırlayan: Cem Alpar, Ankara: Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 21–41.

Çalık, Etem (1993). “İdeoloji”, *Türkiye Günlüğü*, 22: 139–144.

Gizzatullin, İ.–Sarafutdinov, D. (1999). “Mirsait Sultan Galiyev”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122: 157–170.

İleri, Rasih Nuri (1998) “Önsöz”, içinde *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın Yayınları.

Kepkep, Naci (1983). “Kadro Hareketi Açısından Kemalist Ekonomi”, *Prof. İbrahim Yasa’ya Armağan*, Ankara, 43–56.

Keskinkılıç, Erdoğan (1998).“Kadrocularda Devletçilik”, *Toplumsal Tarih*, 58: 34–37.

Küçük, Yalçın (1985). “Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul. 138–144.

Oran, Baskın (1981). “Uluslararası Düzen-İç Politika İlişkisi Açısından 1930’lar Devletçiliğinin Doğuşu”, *SBF Basım ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, Cilt VI, 1981. 545–551.

Uyar, Hakkı (1996). “Resmi İdeoloji Ya da Resmi İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülke ve Kadro Mecmualarının Karşılaştırmalı İçerik Analizi”, *Toplum ve Bilim*, 74, Güz 1997.181–193.

Yılmaz, Faruk (1996). “Dünya Ekonomik Bunalımı Döneminde Türkiye’nin Ekonomi Politikaları ve Düyun-u Umumiye (1929–1934)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122, Ekim 1999. 57–90.

